

Н. А. Бак, О. М. Грубляк

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Н. А. Бак, О. М. Грубляк

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Матеріали для самостійної роботи

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 336.143(076)

Б 19

*Друкується за ухвалою Вченої ради економічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича (протокол № 3 від 10.09.2024 р.)*

Бак Н. А., Грубляк О. М.

Б 19 Бюджетний менеджмент : матеріали для самостійної роботи /
Н. А. Бак, О. М. Грубляк. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т
ім. Ю. Федьковича, 2024. 53 с.

Видання містить рекомендовану літературу. Наведено завдання для самостійного опрацювання: підготовка повної ґрунтовної відповіді за переліком питань, наведених до тем навчальної дисципліни; тлумачення бюджетних термінів; підготовка наукових повідомлень і аналітичних виступів; обґрунтування власного погляду щодо відповіді на запитання дискусійного характеру; виконання завдань для поглибленого опрацювання навчального матеріалу.

Для студентів, які вивчають курс «Бюджетний менеджмент» і прагнуть поліпшити власний рівень володіння загальними та фаховими компетентностями фахівця-економіста.

УДК 336.143(076)

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

© Бак Н. А., Грубляк О. М., 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	5
МОДУЛЬ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	8
Тема 1. Суть і складові бюджетного менеджменту	8
Тема 2. Структура бюджету держави як об'єкта управління	12
Тема 3. Органи оперативного управління бюджетом	17
Тема 4. Світовий досвід бюджетного менеджменту.....	20
МОДУЛЬ 2. СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ	25
Тема 5. Бюджетне планування	25
Тема 6. Виконання бюджету	32
Тема 7. Облік виконання бюджету	39
Тема 8. Звітність про виконання бюджету.....	43
Тема 9. Контроль за виконанням бюджету	46
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	51
ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА	52

ВСТУП

У сучасних умовах роль держави як дирижера процесу розподілу вартості об'єктивно зростає. Цьому сприяють глобальні чинники (війна, пандемія, екологічні потрясіння) і національні особливості соціально-економічного поступу. Одним з найбільш важливих каналів виконання державою розподільної функції залишається система бюджетних взаємозв'язків. Тому забезпечення дієвого та результативного управління потоками бюджетних ресурсів – це актуальне завдання для органів влади різних рівнів. Його вагомість особливо зросла в умовах воєнного протистояння українського народу проти агресора.

Виконання фахівцями-фінансистами означеного завдання потребує наявності спеціалізованих економічних знань, умінь і навичок. Їх можна набути в процесі опанування «Бюджетного менеджменту», який належить до обов'язкових освітніх компонент програми «Фінанси, банківська справа та страхування» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Адже мета цього курсу – сформувати у здобувачів широкі та глибокі знання процесу управління бюджетними ресурсами держави, а також розуміння особливостей окремих процедур ухвалення рішень управлінського характеру, зорієнтованих на досягнення цілей бюджетної стратегії й тактики.

Особливість програми навчальної дисципліни «Бюджетний менеджмент» полягає в своєрідній логіці її побудови. Насамперед здобувачі повинні опанувати особливості бюджету як об'єкту та бюджетного процесу як предмета системи цілеспрямованих управлінських заходів. Надалі їм необхідно всесторонньо і деталізовано розглянути складові системи бюджетного менеджменту.

Процес роботи над курсом «Бюджетний менеджмент» передбачає активну співпрацю студентів із викладачами та роботодавцями в ході опанування лекційного матеріалу й інформації з рекомендованих джерел, представлення результатів виконаних завдань і обговорення проблемних ситуацій. Високу результативність такого підходу до навчання можна забезпечити за умови систематичної самостійної роботи студентів як під час практичних занять, так і в позааудиторний час. Пропоноване навчально-методичне видання підготовлене з метою

заохотити здобувачів вищої освіти до поглиблення власних знань у сфері бюджету та бюджетного процесу, а також посприяти їм у набутті загальних (ЗК) і спеціальних (СК) компетентностей, передбачених освітньою програмою їх підготовки, як от:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК6. Навички міжособистісної взаємодії.

СК3. Здатність застосовувати управлінські навички у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК4. Здатність оцінювати дієвість наукового, аналітичного і методичного інструментарію для обґрунтування управлінських рішень у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

СК6. Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при розв'язанні складних задач і проблем у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Активна самостійна робота студентів над курсом «Бюджетний менеджмент» посилить їхню здатність до пошуку, використання та інтерпретації інформації, необхідної для виконання професійних і наукових завдань у сфері фінансів, банківської справи та страхування (СК7), а також поліпшить уміння оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію (СК5). Самостійна робота здобувачів сприятиме їхній результативній участі в наукових дослідженнях (зокрема, при написанні кваліфікаційної роботи) та дозволить ретельно підготуватися до оцінювання знань у ході поточного та підсумкового контролю.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

При вивченні «Бюджетного менеджменту» доцільно використовувати чинні нормативно-правові акти, які регулюють організацію бюджетного процесу, що значно поліпшує методичні підходи при прогнозуванні, плануванні, виконанні, обліку та контролі за виконанням бюджету. Варто також поєднувати роботу з підручниками, навчальними посібниками, матеріалами лекційних і практичних за-

нять, а також із поглибленням власних знань. За такого підходу здобувачі матимуть змогу посилити індивідуальний потенціал інтелектуального зростання та водночас набути впевненості при ухваленні рішень фінансового характеру.

На відміну від аудиторних занять, самостійна робота при вивченні навчальної дисципліни для здобувачів має ряд переваг. Вони можуть обрати індивідуальний режим (час, місце, інтенсивність) додаткового опрацювання рекомендованого викладачем матеріалу.

Можна визначитися щодо тривалості, обсягу, глибини самостійної роботи над курсом «Бюджетний менеджмент», зокрема, видами завдань, які запропоновані авторами цього навчально-методичного видання. У їхньому переліку:

1) підготовка повної ґрунтовної відповіді за **переліком питань**, які наведені по темах навчальної дисципліни. Для цього варто звернутися до переліку літератури, яка рекомендована для поглибленого вивчення матеріалу. Законодавчі та нормативні акти потрібно опрацьовувати в їхній останній редакції, наприклад, користуючись сайтом Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/>;

2) тлумачення **глосарію** (термінів). Тут стануть у пригоді положення законодавчих актів зі списку рекомендованої літератури, які містять статтю «Визначення термінів (понять)». Самостійне опрацювання глосарію допоможе конкретизувати знання, поглиблено зрозуміти навчальний матеріал. Опрацювання термінів, наведених у вітчизняних законодавчих актах, сприятиме усвідомленню специфіки механізму бюджетного менеджменту;

3) підготовка **наукових повідомлень і аналітичних виступів** з проблематики функціонування системи публічного управління та бюджетної системи України з урахуванням досвіду зарубіжних держав. При цьому варто користуватися рекомендованими та іншими джерелами, які містять вагому теоретичну й актуальну практичну інформацію. Окремі з них, які містять інформацію аналітичного характеру, наведені в розділі «Інтернет-джерела» (с. 80). Щоб отримати науково значимі, достовірні й обґрунтовані висновки за результатами аналізу фактологічної та числової інформації, слід опрацьовувати дані (статистичні ряди) за тривалий період часу (мінімум – три роки);

4) обґрунтування власного погляду щодо відповіді на **запитання та виконання завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми**. Із цією метою варто посилатися на першоджерела, аналітичні дані, доведені факти. Самостійне виконання цього виду завдань сприятиме закріпленню знань студента з курсу та формуванню його активної позиції як потенційного працівника органу державної влади чи управління, який реалізує заходи з управління бюджетними ресурсами.

Завдання практичного характеру для опрацювання матеріалу курсу «Бюджетний менеджмент» містяться в іншому навчально-методичному виданні авторів. Посилання на них за темами наведено в цьому виданні.

Вибір джерела інформації, яке опрацьовує здобувач, впливає на результативність його самостійної роботи над навчальним матеріалом курсу «Бюджетний менеджмент». Тому для закріплення та поглиблення теоретичних знань, а також для успішного виконання завдань прикладного характеру у виданні запропоновано скористатися:

1) літературними та інтернет-джерелами, наведеними до кожної теми дисципліни;

2) узагальненим щодо курсу списком літератури та інтернет-джерелами, наведеними в цьому виданні (с. 51-52).

МОДУЛЬ 1.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 1.

Суть і складові бюджетного менеджменту

Мета – засвоїти зміст бюджетного менеджменту, розкрити його місце в системі управління публічними фінансами; охарактеризувати об'єкт та елементи системи управління бюджетом; з'ясувати сучасні проблеми бюджетного менеджменту в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Суть бюджетного менеджменту та його роль в управлінні фінансами держави.
2. Об'єкт та елементи системи управління бюджетом.
3. Стан і перспективи розвитку бюджетного менеджменту на сучасному етапі розвитку України.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Адміністрування, управління, менеджмент фінансових взаємовідносин, загалом і бюджетних зокрема: подібності та відмінності в трактуванні термінів. Зміст бюджетного менеджменту.
- ❖ Фундаментальні, особливі (загальні та спеціальні) принципи бюджетного менеджменту.
- ❖ Роль бюджетного менеджменту в системі управління публічними фінансами. Призначення технологій бюджетного менеджменту.
- ❖ Об'єкт і предмет бюджетного менеджменту. Бюджет як централізований фонд грошових коштів держави. Організація та завдання управління бюджетними ресурсами. Структура бюджетного процесу.
- ❖ Складові елементи системи управління бюджетом: суб'єкти бюджетного менеджменту, структура й методологія бюджетної діяльності.
- ❖ Складові бюджетного менеджменту: бюджетне планування, організація виконання бюджету, облік і звітність з виконання бюджету, контроль за виконанням бюджету.

Література

1. Горин В. П. Фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту: теоретична концептуалізація та проблеми функціонування: монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 516 с.
2. Коляда Т. А. Формування бюджетної стратегії України: теорія, методологія, практика : монографія. Ун-т Держ. фіск. служби України. Ірпінь, 2016. 396 с.
3. Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання. Київ: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2020. 438 с.
4. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лют. 2015 р. № 183-VIII.
5. Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лист. 2021 р. № 1467-р.
6. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1805-р.
7. Тулай О. І. Державні фінанси і сталий людський розвиток : концептуальні домінанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 415 с.
8. Управління державними фінансами: фіскальні правила, ризики, міжнародні стандарти / за ред. Т.І. Єфименко; ДННУ «Акад. фін. управління». Київ, 2019. 496 с.
9. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.
10. European Principles for Public Administration // SIGMA Papers. 1999. No. 27. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5kml60zwdr7h-en>
11. Simson R., Sharma N., Aziz I. A guide to public financial management literature. London : Overseas Development Institute, 2011. 33 p. URL: www.academia.edu/24367768/A_guide_to_public_financial_management_literature.
12. Valle-Cruz D., Fernandez-Cortez V., Gil-Garcia J. R. From E-budgeting to smart budgeting: Exploring the potential of artificial intelligence in

government decision-making for resource allocation. *Government Information Quarterly*. 2022. Vol. 39, Iss. 2. P. 101–144. URL: doi.org/10.1016/j.giq.2021.101644

Глосарій

- ✓ Адміністрування;
- ✓ бюджетна діяльність;
- ✓ бюджетна політика;
- ✓ бюджетне право;
- ✓ бюджетне регулювання;
- ✓ бюджетний календар;
- ✓ бюджетний менеджмент;
- ✓ бюджетний механізм;
- ✓ бюджетний моніторинг;
- ✓ бюджетний процес;
- ✓ бюджетний період;
- ✓ бюджетні повноваження;
- ✓ гласність і відкритість бюджетного процесу;
- ✓ електронне бюджетування;
- ✓ електронний уряд;
- ✓ кібербезпека;
- ✓ менеджмент;
- ✓ менеджмент публічних фінансів;
- ✓ одержувач бюджетних коштів;
- ✓ принцип відкритості бюджету;
- ✓ принцип єдності бюджету;
- ✓ принцип операційної адекватності бюджетного менеджменту;
- ✓ принцип повноти бюджету;
- ✓ принцип прозорості бюджету;
- ✓ принцип реальності бюджету;
- ✓ розпорядник бюджетних коштів;
- ✓ стадія бюджетного процесу;
- ✓ суб'єкт бюджетного процесу;
- ✓ транспарентність бюджетного процесу;
- ✓ управління бюджетом;
- ✓ фінансова безпека;
- ✓ фінансові технології (фінтех);
- ✓ цифровізація бюджетного процесу;
- ✓ штучний інтелект.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Ретроспектива пріоритетів бюджетного менеджменту в Україні.
2. Особливості бюджетного менеджменту в умовах воєнного стану.
3. Оцінка результативності бюджетного менеджменту в Україні.
4. Роль бюджетного менеджменту в подоланні загроз фінансовій безпеці держави.
5. Вплив бюджетного менеджменту на соціально-економічний розвиток держави.
6. Ефективний бюджетний менеджмент як фактор територіального розвитку.
7. Цифровізація бюджетного менеджменту в Україні: стан і перспективи.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Управління публічними фінансами та бюджетний менеджмент: наскільки взаємозамінні ці поняття?
- Покажіть взаємозв'язок бюджетного менеджменту й бюджетної політики.
- З'ясуйте роль різних принципів у формуванні та функціонуванні системи бюджетного менеджменту.
- Схематично подайте систему управління бюджетом.
- Чому інструменти управління бюджетом настільки різноманітні?
- Які досягнення у сфері управління бюджетом варто вважати найбільш вагомими?
- Чому бюджетний менеджмент належить до сфери діяльності професіоналів?
- Охарактеризуйте соціальні та економічні тенденції, які впливають на розвиток бюджетного менеджменту сьогодні.
- Ранжуйте фактори впливу на розвиток системи бюджетного менеджменту в Україні.
- Кокретизуйте законодавчі акти, які є основою регламентування бюджетного процесу в Україні.

Тема 2.

Структура бюджету держав як об'єкта управління

Мета – з'ясувати особливе місце державного бюджету в системі управління публічними фінансами; засвоїти можливості виконання базового завдання бюджетного менеджменту щодо збалансування бюджету; розкрити роль бюджетного устрою в системі бюджетного менеджменту.

Питання для самоконтролю

1. Характеристика державного бюджету як об'єкта системи управління публічними фінансами.
2. Досягнення рівноважного стану бюджету як базове завдання бюджетного менеджменту.
3. Бюджетний устрій як чинник організації та функціонування системи бюджетного менеджменту в Україні.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Суть і роль державного бюджету. Державний бюджет як економічна категорія. Характерні ознаки бюджетних відносин: всеохоплюючий і перерозподільний характер, законодавче регулювання, фондний характер концентрації державних коштів.
- ❖ Бюджет як фінансовий план, склад і структура його доходів і видатків. Методи, джерела та принципи формування доходів. Класифікація видатків і форми бюджетного фінансування.
- ❖ Бюджетний дефіцит, його причини, наслідки та межі. Джерела покриття бюджетного дефіциту.
- ❖ Бюджетний устрій і бюджетна система. Основи бюджетного устрою: види бюджетів, принципи побудови бюджетної системи, розмежування доходів і видатків між бюджетами. Склад і структура бюджетної системи України
- ❖ Особливості механізму збалансування місцевих бюджетів. Регулювання міжбюджетних відносин і його види. Інструменти збалансування місцевих бюджетів. Міжбюджетні трансферти: цільові та нецільові. Базова дотація, додаткова дотація, реверсна дотація, субвенція.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (глави 1-5, 11, 13, 16).
2. Державні фінанси : *Мінфін.* URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/>
3. Деякі питання надання державних гарантій на портфельній основі : постанова Кабінету Міністрів України від 14 лип. 2021 р. № 723.
4. Міністерство фінансів відкрило ще одну базу даних в сфері публічних фінансів : *Міністерство фінансів України.* URL : https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zapustiv_novi_projekti_v_sferi_dos_tupu_do_informatsii_pro_publichni_finansi-1811
5. Питання Урядового уповноваженого з питань управління державним боргом : постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 2015 р. № 88.
6. Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» : постанова Кабінету Міністрів України від 25 лют. 2022 р. № 156.
7. Про затвердження Методики оцінювання фіскальних ризиків : постанова Кабінету Міністрів України від 24 квіт. 2019 р. № 351.
8. Про затвердження переліку квазіфіскальних операцій і органів влади (управління), відповідальних за проведення оцінки можливого впливу таких операцій на показники бюджету : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 серп. 2012 р. № 692-р.
9. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень : постанова Кабінету Міністрів України від 16 лют. 2011 р. № 110.
10. Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 31 бер. 2021 р. № 307.
11. Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2010 р. № 1204.
12. Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2021-2024 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 9 груд. 2021 р. № 1291.
13. Про утворення Агентства з управління державним боргом : постанова Кабінету Міністрів України від 12 лют. 2020 р. № 127.

Глосарій

- ✓ базова дотація;
- ✓ баланс виконання бюджету;
- ✓ бюджет держави;
- ✓ бюджет області;
- ✓ бюджетна децентралізація;
- ✓ бюджетна класифікація;
- ✓ бюджетна програма;
- ✓ бюджетна система;
- ✓ бюджетне вирівнювання;
- ✓ бюджетний устрій;
- ✓ бюджетні ресурси;
- ✓ видатки бюджету;
- ✓ витрати бюджету;
- ✓ вихідні бюджетні потоки;
- ✓ відомча класифікація видатків бюджету;
- ✓ внутрішні бюджетні потоки;
- ✓ вхідні бюджетні потоки;
- ✓ додаткова дотація;
- ✓ дефіцит бюджету;
- ✓ доходи бюджету;
- ✓ економічна класифікація видатків бюджету;
- ✓ загальний фонд бюджету;
- ✓ захищені видатки бюджету;
- ✓ збалансування бюджету;
- ✓ зведений бюджет;
- ✓ зовнішні бюджетні потоки;
- ✓ квазіфіскальні операції;
- ✓ класифікація боргу;
- ✓ класифікація фінансування бюджету;
- ✓ надходження бюджету;
- ✓ принцип збалансованості бюджетної системи;
- ✓ принцип єдності бюджетної системи;
- ✓ принцип обґрунтованості бюджетної системи;
- ✓ принцип публічності та прозорості бюджетної системи;

- ✓ принцип самостійності бюджетної системи;
- ✓ принцип справедливості та неупередженості бюджетної системи;
- ✓ принцип субсидіарності бюджетної системи;
- ✓ профіцит бюджету;
- ✓ пряме вилучення доходів;
- ✓ реверсна дотація;
- ✓ резервний фонд;
- ✓ секвестр бюджету;
- ✓ спеціальний фонд бюджету;
- ✓ субвенція;
- ✓ сукупні доходи бюджету;
- ✓ умовні зобов'язання бюджету;
- ✓ управління бюджетним дефіцитом;
- ✓ управління державним боргом;
- ✓ фінансовий норматив бюджетної забезпеченості;
- ✓ фінансування бюджету;
- ✓ функціональна класифікація видатків бюджету.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Державний бюджет як продукт конституційної демократії.
2. Бюджетна класифікація та її місце в бюджетному менеджменті.
3. Оцінка стану Державного бюджету України за останні п'ять років.
4. Оцінка стану місцевих бюджетів в Україні за останні п'ять років.
5. Аналіз бюджетного дефіциту в Україні за останні п'ять років.
6. Потенціал скорочення бюджетного дефіциту в Україні.
7. Фактори розвитку бюджетної системи України: генезис і перспектива.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Проаналізуйте відмінності між надходженнями та доходами державного бюджету; укажіть їх місце в процесі управління бюджетними ресурсами.

- Поясніть відмінності між витратами та видатками державного бюджету; з'ясуйте їх вплив на процес ухвалення рішень у бюджетному менеджменті.
- Яке місце в бюджетному менеджменті посідає класифікація показників бюджету?
- Наскільки раціонально формувати резервний фонд у Державному бюджеті України чи в місцевих бюджетах в умовах дефіциту фінансових ресурсів держави?
- Чи потрібно досягати рівноважного стану бюджету в умовах війни?
- Схематично подайте умови прийняття Державного бюджету України та місцевих бюджетів з дефіцитом і профіцитом.
- З'ясуйте, яку роль – позитивну чи негативну – зіграв бюджетний дефіцит в Україні протягом періоду становлення та розвитку її незалежності.
- Наскільки реальне до виконання завдання позбутися бюджетного дефіциту в Україні?
- Оцініть дієвість секвестру як інструменту бюджетного менеджменту.
- Як принципи функціонування бюджетної системи України впливають на систему бюджетного менеджменту?
- З якою метою в бюджетному менеджменті використовують зведені бюджети?

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2023. С. 37-53. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

Тема 3.

Органи оперативного управління бюджетом

Мета – засвоїти особливості завдань і повноважень суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту (Міністерства фінансів України, фінансових підрозділів органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій, органів державної влади, які координують діяльність з Міністерством фінансів України, а також Рахункової палати України).

Питання для самоконтролю

1. Загальна характеристика суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту в Україні.
2. Завдання і повноваження Міністерства фінансів України як суб'єкта бюджетного менеджменту.
3. Завдання і повноваження фінансових підрозділів органів місцевого самоврядування й державних адміністрацій як суб'єктів бюджетного менеджменту.
4. Завдання і повноваження органів управління державним бюджетом, які координують діяльність з Міністерством фінансів України в ході бюджетного менеджменту.
5. Завдання і повноваження Рахункової палати України як суб'єкта бюджетного менеджменту.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Органи оперативного управління бюджетом – невід'ємна складова системи бюджетного менеджменту. Способи взаємодії органів оперативного управління бюджетними ресурсами України.
- ❖ Міністерство фінансів України – центральний орган влади, відповідальний за фінансове забезпечення виконання державних функцій. Законодавчо-нормативні акти, якими керується Міністерство фінансів України у своїй діяльності. Основні завдання Міністерства фінансів України, його функції та права як суб'єкта бюджетного менеджменту.
- ❖ Вертикальна структура органів Міністерства фінансів України. Фінансові підрозділи обласних, районних державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування. Їхні завдання та повноваження при управлінні бюджетними ресурсами.

- ❖ Державна податкова служба України: завдання та повноваження як суб'єкта оперативного бюджетного менеджменту.
- ❖ Державна казначейська служба України: завдання та повноваження в бюджетному процесі.
- ❖ Державна аудиторська служба України: завдання та повноваження при оперативному управлінні бюджетними ресурсами.
- ❖ Рахункова палата України: основні завдання, функції та права. Напрямки взаємодії Рахункової палати України з іншими суб'єктами бюджетного менеджменту.

Література

1. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2016 р. № 474-р.
2. Про внесення змін до Концепції з ІТ-централізації у системі правління державними фінансами : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 бер. 2020 р. № 215-р.
3. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 3 лют. 2016 р. № 43.
4. Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 15 квіт. 2015 р. № 215.
5. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 6 бер. 2019 р. № 227.
6. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лип. 2015 р. № 537.
7. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України_ : постанова Кабінету Міністрів України від 20 серп. 2014 р. № 375.
8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР.
9. Про Рахункову палату : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 576-VIII.
10. Про утворення міжвідомчої робочої групи з питань підготовки пропозицій щодо короткострокових заходів з підвищення доходів (податкових і неподаткових) : постанова Кабінету Міністрів України від 5 груд. 2023 р. № 1268.
11. Про утворення Стратегічної інвестиційної ради : постанова Кабінету Міністрів України від 14 трав. 2024 р. № 549.

Глосарій

- ✓ Боргове агентство;
- ✓ державна адміністрація;
- ✓ Державна аудиторська служба України;
- ✓ Державна казначейська служба України;
- ✓ Державна податкова служба України;
- ✓ державний фінансовий апарат;
- ✓ Міністерство фінансів України;
- ✓ оперативний бюджетний менеджмент;
- ✓ органи місцевого самоврядування;
- ✓ органи управління бюджетом;
- ✓ Рахункова палата України.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Структура Міністерства фінансів України як відображення його місця в системі бюджетного менеджменту.
2. Фактори впливу на розвиток суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту в Україні.
3. Напрямки розвитку функцій суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту в Україні.
4. Компетентності, якими повинен володіти фахівець з оперативного бюджетного менеджменту.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Наочно продемонструйте взаємодію різних суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту.
- Чим зумовлена особлива роль Рахункової палати України в системі управління бюджетними ресурсами?
- Наскільки виправдана регіональна структура Рахункової палати України та Державної аудиторської служби України?
- Запропонуйте показники оцінки результативності виконання повноважень суб'єктами оперативного бюджетного менеджменту.
- Чи повинна існувати подвійна підпорядкованість фінансових підрозділів державних адміністрацій в Україні?
- Порівняйте функції та повноваження фінансових підрозділів державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

- Як міжнародне співробітництво впливає на розвиток суб'єктів оперативного бюджетного менеджменту в Україні?
- Чи варто підвищити привабливість працевлаштування фінансистів в органах, які реалізують оперативний бюджетний менеджмент, і чому? У разі позитивної відповіді запропонуйте відповідні дієві заходи.

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н. Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 63-70. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

Тема 4.

Світовий досвід бюджетного менеджменту

Мета – з'ясувати особливості управління бюджетними потоками і бюджетним процесом у зарубіжних країнах, розглянути світові технології бюджетування в контексті потенціалу їх використання в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Бюджетний процес у зарубіжних країнах: фактори та особливості організації.
2. Бюджетний федералізм як чинник формування системи бюджетного менеджменту.
3. Сучасні технології бюджетного менеджменту. Перспективне бюджетування.
4. Оптимізація бюджетного дефіциту як складова завдань бюджетного менеджменту.
5. Бюджетний контроль у демократичному суспільстві.
6. Зарубіжний досвід реалізації стратегій бюджетних реформ.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Сучасна економіка і бюджет держави. Суспільні блага в системі змішаної економіки. Еволюція бюджетної практики та бюджетної процедури. Концепція фіскального обміну і бюджет.
- ❖ Бюджетний процес як результат демократичного вибору соціально-економічних пріоритетів. Суспільний вибір у контексті бюджет-

ного менеджменту. Політичний механізм бюджетних рішень. Управління бюджетним процесом у розвинених країнах.

- ❖ Органи оперативного управління бюджетом та бюджетного контролю.
- ❖ Державний і бюджетний устрої, їх види. Бюджетний унітаризм і бюджетний федералізм: порівняльна характеристика. Типи (централізований, децентралізований, кооперативний) і національні схеми бюджетного федералізму. Способи внутрішньодержавного перерозподілу бюджетних ресурсів країни. Бюджетне вирівнювання та його інструменти в зарубіжних країнах.
- ❖ Технології бюджетного менеджменту як результат еволюціонування бюджету й бюджетного процесу, їх зміст, складові та етапи розвитку (традиційний бюджет; бюджет від результатів (чи бюджет від виконання), бюджет на основі цільових програм). Технології бюджетування – наслідок якісних змін у бюджетному менеджменті. Цілі та ресурсне забезпечення бюджетування. Інкрементальне та декрементальне бюджетування.
- ❖ Програмний аналіз і раціоналізація розробки бюджетів. Програмно-цільовий менеджмент. Програмно-цільові бюджети: зміст, етапи планування.
- ❖ Технологія нульового бюджетування. Складання бюджетів на нульовій основі. Планування витрат бюджету методами «витрати-вигоди», «аналізу вартісного ефекту», «ефективності витрат».
- ❖ Середньострокове прогнозування. Багаторічні бюджети. Бюджети на середньострокову перспективу, умови та порядок складання.
- ❖ Бюджетний дефіцит, його традиційні та скориговані показники. Міжнародні стандарти статистики державних фінансів. Фіскальний дефіцит за методологією Міжнародного валютного фонду. Дефіцит сектору загального державного управління. Необхідність і етапи управління бюджетним дефіцитом. Фіскальні правила і зарубіжний досвід їх використання.
- ❖ Виконання бюджету і бюджетний контроль. Умови для забезпечення ефективності бюджетного контролю. Транспарентність – безумовна вимога до бюджетного менеджменту в демократичних країнах, принципи її дотримання. Контроль ефективності: зміст, особливості (конструктивність, об'єктивність, кваліфікованість), фази (традиційна, операційна, програмна). Бюджетний аудит: зміст, інституційне забезпечення ефективної реалізації.
- ❖ Стратегії бюджетних реформ: форсоване (радикальне) реформування, активна та поступова трансформація.

Література

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів : Каменяр, 2000. 303 с.
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка; передмова і наукове редагування В.М. Федосова. Київ : Либідь, 2000. 654 с.
3. Б'юкенен Дж.М., Масгрейв Р.А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави / пер. з англ. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2004. 175 с.
4. A Manual on Government Finance Statistics : International Monetary Fund. Washington, D.C., 1986. 106 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/gfs/manual/1986/eng/>
5. Introduction to PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability Assessment) : European Union/ Capacity4dev.URL: https://capacity4dev.europa.eu/info/introduction-pefa-public-expenditure-and-financial-accountability-assessment_en
6. Managing Public Expenditures. A Reference Book for Transition Countries / Ed. by R. Allen and D. Tomasi. OECD, 2001. 497 p. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264192607-en.pdf?expires=1721644879&id=id&accname=guest&checksum=C59ACDBD1F8A29826293CC306E0AB631>
7. Public Expenditures and Financial Accountability (PEFA) : *web-site*. URL: <https://www.pefa.org/>
8. Recommendation of the Council on Budgetary Governance / OECD. 2018.

Глосарій

- ✓ бюджетна модель;
- ✓ бюджетний унітаризм;
- ✓ бюджетний устрій;
- ✓ бюджетний федералізм;
- ✓ бюджет на нульовій основі;

- ✓ бюджетування;
- ✓ декрементальне бюджетування;
- ✓ інкрементальне бюджетування;
- ✓ маахстритські критерії;
- ✓ метод «аналізу вартісного ефекту»;
- ✓ метод «витрати – вигоди»;
- ✓ метод «ефективності витрат»;
- ✓ нульове бюджетування;
- ✓ політичний інститут;
- ✓ програмно-цільовий бюджет;
- ✓ сектор загального державного управління;
- ✓ суспільний вибір;
- ✓ суспільні блага;
- ✓ технологія бюджетного менеджменту;
- ✓ транспарентність;
- ✓ фіскальні правила;
- ✓ фіскальні ризики;
- ✓ Public Expenditure and Financial Accountability Assessment (PEFA).

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Суспільні блага як основа ухвалення рішень щодо управління бюджетними ресурсами країни.
2. Роль політичних інститутів і управлінських структур у забезпеченні ефективного бюджетного менеджменту.
3. Демократичні позиції бюджетного права як основа бюджетного процесу в розвинутих країнах.
4. Оцінка перспектив запровадження української моделі бюджетного федералізму.
5. Еволюція технологій бюджетного менеджменту.
6. Вплив фактору євроінтеграції на розвиток технологій бюджетування в Україні.
7. Фіскальні правила як інструмент бюджетного менеджменту.
8. Міжнародна методологія оцінки стану управління державними фінансами

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Наскільки бюджет держави в сучасному світі задіяний як інструмент представницької демократії?
- Чиї наукові розробки вагомо вплинули на розвиток теорії та практики бюджетного менеджменту в зарубіжних країнах?
- Чи варто застосовувати в бюджетному менеджменті ринкові механізми виявлення попиту й пропозиції?
- Порівняйте національні схеми бюджетного федералізму кількох (на власний вибір) країн.
- З'ясуйте переваги та недоліки моделей програмного бюджетування, використовуваних у різних країнах.
- За яких умов можливе запровадження багаторічного бюджетування в Україні?
- Якими фіскальними правилами доцільно доповнити бюджетне законодавство України?
- Чи потрібна в Україні бюджетна реформа? За позитивної відповіді, конкретизуйте її мету, напрямки та інструменти реалізації.

МОДУЛЬ 2.

СКЛАДОВІ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тема 5.

Бюджетне планування

Мета – засвоїти теоретичні та практичні засади бюджетного планування, зокрема як складової бюджетного процесу; розглянути основні методи планування бюджетних показників; з'ясувати особливості розрахунків планових показників доходів і видатків бюджету.

Питання для самоконтролю

1. Зміст і організація бюджетного планування.
2. Планування як складова бюджетного процесу.
3. Методи планування показників державного бюджету.
4. Порядок планування доходів державного бюджету.
5. Механізм планування видатків державного бюджету.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Бюджетне планування як компонента фінансового планування, його зміст, цілі та призначення. Стратегічні й тактичні завдання бюджетного планування. Переваги бюджетного планування. Результат бюджетного планування.
- ❖ Бюджетний регламент, його зміст, задачі та основи побудови. Затвердження бюджетного регламенту. Необхідність дотримання бюджетного регламенту на всіх рівнях бюджетної системи. Відповідальність органів законодавчої та виконавчої влади за порушення бюджетного регламенту. Відповідальність Міністерства фінансів України і фінансових органів за порушення бюджетного регламенту.
- ❖ Організація бюджетного планування. Характеристика основних етапів розробки проекту бюджету. Підготовча робота до складання проекту бюджету.
- ❖ Соціально-економічне планування та бюджетне планування: взаємозв'язок і взаємозалежність. Державна програма соціально-економічного розвитку. Основні засади грошово-кредитної

політики. Бюджетна декларація: зміст, призначення, склад. Соціальні стандарти та соціальні гарантії. Фіскальні ризики. Рівні та етапи бюджетного планування.

- ❖ Порядок складання проекту Державного бюджету України. Розгляд проекту Державного бюджету в Кабінеті Міністрів. Представлення проекту бюджету Верховній Раді України, його розгляд у комісіях і комітетах. Представлення проекту Державного бюджету на сесії Верховної Ради України. Порядок внесення доповнень і зауважень у проект бюджету. Затвердження Державного бюджету. Закон про Державний бюджет, його зміст.
- ❖ Порядок складання проекту місцевого бюджету. Представлення проекту місцевого бюджету місцевій раді, його розгляд у комісіях. Представлення проекту місцевого бюджету на сесії місцевої ради. Порядок внесення доповнень і зауважень у проект місцевого бюджету. Затвердження місцевого бюджету. Рішення про місцевий бюджет, його зміст.
- ❖ Методи бюджетного планування: балансовий, економічного аналізу (прямого рахунку, нормативний, аналітичний, екстраполяції), експертної оцінки, багатофакторної регресії, економетричний. Умови застосування методів бюджетного планування. Переваги та недоліки методів бюджетного планування.
- ❖ Завдання і методологія планування доходів бюджету. Інформаційне забезпечення планування доходів. Особливості планування окремих груп і видів доходів Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
- ❖ Напрямки планування видатків державного бюджету: кошторисне та проектне (програмне) планування, балансування.
- ❖ Кошторисне планування. Основи кошторисного планування. Планові документи бюджетних установ. Кошторис – базовий фінансовий документ бюджетної установи. Склад кошторису. Види кошторисів.
- ❖ Оперативно-сітьові показники, що визначають обсяг бюджетних асигнувань. Норми і нормативи кошторисного планування. Штатний розпис бюджетної установи. Планування видатків за окремими статтями кошторису. Лімітна довідка про бюджетні асигнування та кредитування.
- ❖ Особливості планування видатків спеціального фонду кошторису за рахунок власних надходжень бюджетної установи.

- ❖ Програмно-цільовий метод бюджетного планування та бюджетні програми.
- ❖ Планування видатків на виконання державних програм та інвестиційних проєктів. Етапи проєктного планування бюджетних показників. Учасники проєкту та їхні повноваження в ході бюджетного планування. Критерії визначення одержувача бюджетних коштів для реалізації бюджетної програми.
- ❖ Планування державних трансфертів: соціальних (субсидій), міжбюджетних (базової, реверсної, додаткової дотацій, субвенцій), господарських (дотацій).
- ❖ Вдосконалення бюджетного планування і регулювання бюджетів на основі розширення самостійності адміністративно-територіальних формувань.
- ❖ Роль громадянського суспільства в бюджетному плануванні. Патисипативне бюджетування («бюджет участі»). Гендерно-орієнтоване бюджетування.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (глави 6, 7, 12, 14).
2. Деякі питання управління державними інвестиціями : постанова Кабінету Міністрів України від 22 лип. 2015 р. № 571.
3. Деякі питання фінансування програм та проєктів регіонального розвитку : постанова Кабінету Міністрів України від 16 лист. 2016 р. № 827.
4. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 2022 р. № 252.
5. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%9F%D0%86.pdf
6. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні. Київ : КНЕУ, 2015. 345 с.

7. Про встановлення державних соціальних стандартів у сфері житлово-комунального обслуговування : постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 409.
8. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії : Закон України від 5 жовт. 2000 р. № 2017-III.
9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI.
10. Про запровадження експериментального проекту щодо запровадження першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2020 р. № 1278.
11. Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів : наказ Міністерства фінансів України від 21 груд. 2022 р. № 450.
12. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації кредитування бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 12 бер. 2012 р. № 333.
13. Про затвердження Методики оцінювання фіскальних ризиків : постанова Кабінету Міністрів України від 24 квіт. 2019 р. № 351.
14. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лют. 2002 р. № 228.
15. Про затвердження Типової форми прогнозу місцевого бюджету та Інструкції щодо його складання : наказ Міністерства фінансів України від 2 черв. 2021 р. № 314.
16. Про затвердження Типової форми рішення про місцевий бюджет : наказ Міністерства фінансів України від 3 серп. 2018 р. № 668.
17. Про паспорти бюджетних програм : наказ Міністерства фінансів України від 29 груд. 2002 р. № 1098.
18. Про реалізацію експериментального проекту щодо впровадження єдиних підходів до формування фонду оплати праці державних службовців у державному органі : постанова Кабінету Міністрів України від 18 лип. 2023 р. № 734.
19. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI (глава 27).

20. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 26 квіт. 2003 р. № 621.
21. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII.
22. Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 28 черв. 2024 р. № 751.
23. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вер. 2002 р. № 538-р.
24. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 616 с.
25. Cebotari A., Davis J., Lusinyan L., Mati A., Mauro P., Petrie M., Velloso R. Fiscal risks: sources, disclosure, and management. Washington: International Monetary Fund, 2009. 52 p. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/dp/2009/dp0901.pdf>

Глосарій

- ✓ аналітичний метод;
- ✓ балансовий метод;
- ✓ бюджетна декларація;
- ✓ бюджетна класифікація;
- ✓ бюджетна програма;
- ✓ бюджетна пропозиція;
- ✓ бюджетне планування;
- ✓ бюджетне прогнозування;
- ✓ бюджетний запит;
- ✓ бюджетний календар;
- ✓ бюджетний регламент;
- ✓ бюджетні норми;
- ✓ бюджетні пріоритети;
- ✓ «бюджет участі»;
- ✓ відповідальний виконавець бюджетної програми;
- ✓ гендерно-орієнтоване бюджетування;
- ✓ головні розпорядники бюджетних коштів;
- ✓ державний трансферт;

- ✓ захищені статті видатків бюджету;
- ✓ зведене планування;
- ✓ зведений кошторис;
- ✓ економетричний метод;
- ✓ індекс податкоспроможності;
- ✓ конкретно-адресне планування;
- ✓ кошторис;
- ✓ лімітна довідка;
- ✓ метод багатofакторної регресії;
- ✓ метод експертної оцінки;
- ✓ метод екстраполяції;
- ✓ метод прямого рахунку;
- ✓ метод трендів;
- ✓ нормативний метод;
- ✓ оптимізаційна модель;
- ✓ патисипативне бюджетування;
- ✓ паспорт бюджетної програми;
- ✓ план асигнувань загального фонду бюджету;
- ✓ податковий борг;
- ✓ податковий менеджмент;
- ✓ показники ефективності;
- ✓ показники затрат;
- ✓ показники продукту;
- ✓ показники якості;
- ✓ прогноз місцевого бюджету;
- ✓ програмно-цільовий метод;
- ✓ режим економії;
- ✓ результативні показники бюджетної програми;
- ✓ розрахункова база;
- ✓ середньострокове бюджетне планування;
- ✓ соціальні гарантії;
- ✓ соціальні стандарти;
- ✓ сценарій розвитку економіки;
- ✓ стратегія бюджетного планування;
- ✓ фінансовий норматив бюджетної забезпеченості;
- ✓ фіскальне таргетування;
- ✓ фіскальні ризики;
- ✓ штатний розпис;

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Бюджетна декларація як інструмент фінансової політики уряду.
2. Особливості планування показників бюджету на різних рівнях бюджетної системи України.
3. Оцінка дієвості методів бюджетного планування на різних етапах його здійснення.
4. Резерви мобілізації доходів державного бюджету в умовах невідомості.
5. Орієнтири та пріоритети кошторисного планування бюджетних показників у сучасних умовах.
6. Напрямки розвитку бюджетного планування в сучасних умовах.
7. Роль бюджетного планування в соціально-економічному розвитку територій України.
8. Фіскальне таргетування в системі бюджетного менеджменту: зміст, призначення, інструментарій.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Чому бюджетне планування визначають як серцевину системи фінансування планування в державі?
- Наскільки корелюють між собою принципи фінансового та бюджетного планування?
- Які прогнозні макропоказники використовують у бюджетному плануванні?
- Ознайомтеся з Основними засадами грошово-кредитної політики Національного банку України на поточний і наступний роки.
- Проаналізуйте чинну Бюджетну декларацію Кабінету Міністрів України.
- Проаналізуйте прогнози місцевого бюджету територіальної громади, членом якої Ви є, на поточний і наступний роки.
- Схематично подайте розподіл повноважень між учасниками бюджетного процесу в ході планування показників Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
- Покажіть взаємозв'язок планування на різних рівнях бюджетної системи України.
- Деталізуйте перелік документів, які використовують під час бюджетного планування органи державної влади та управління, а також органи місцевого самоврядування.

- Чи варто бюджетне планування вважати складовою політичного процесу в суспільстві?
- Яке місце відведено науковій методології в процесі бюджетного планування?
- З'ясуйте фактори, які сьогодні впливають на вибір методів планування показників доходів бюджету та його результативність.
- Які методи забезпечують високу ефективність бюджетного планування?
- Проаналізуйте фактори, які потенційно та реально впливають на планування показників доходів бюджетів в Україні.
- Оцініть, наскільки застосування програмно-цільового методу бюджетного планування в Україні відповідає аналогічній світовій практиці.
- Розкрийте напрямки, за якими результат бюджетного планування впливає на фінансовий стан домогосподарств і суб'єктів господарювання.

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 85-96. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

Тема 6.

Виконання бюджету

Мета – засвоїти теоретичні та практичні засади виконання бюджету, зокрема як компоненти бюджетного процесу; розглянути документи, які використовують при виконанні бюджету; з'ясувати особливості механізму виконання доходів і видатків бюджету, в тому числі її касової складової.

Питання для самоконтролю

1. Зміст і організація виконання бюджету.
2. Документи, які використовують при виконанні бюджету.
3. Механізм виконання доходів бюджету.
4. Порядок і методи фінансування видатків бюджету.
5. Касове виконання бюджету: особливості в сучасних умовах.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Поняття «виконання бюджету» та принципи його організації.
- ❖ Органи влади, які забезпечують виконання бюджету за доходами та видатками, розподіл функцій між ними.
- ❖ Підстави та порядок внесення змін до Закону про Державний бюджет України та рішення про місцевий бюджет.
- ❖ Документальне забезпечення виконання бюджету, його значення та призначення. Розпис державного бюджету та його складові (розпис доходів державного бюджету, розпис фінансування державного бюджету, розпис асигнувань державного бюджету (за винятком надання кредитів з державного бюджету), розпис повернення кредитів до державного бюджету та надання кредитів з державного бюджету, річний розпис витрат спеціального фонду державного бюджету з розподілом за видами надходжень, помісячний розпис спеціального фонду державного бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків). Порядок і терміни складання розпису державного бюджету, внесення змін і доповнень до нього.
- ❖ Кошторис, штатний розпис, план асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету, план використання бюджетних коштів, помісячний план використання бюджетних коштів, план надання кредитів із загального фонду бюджету, план спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ і відповідних видатків), зведений план надання кредитів із загального фонду бюджету, зведений план спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ і відповідних видатків), зведений план використання бюджетних коштів, зведений помісячний план використання бюджетних коштів, зведений кошторис, зведений план асигнувань (за винятком надання кредитів з бюджету) загального фонду бюджету, зведення показників спеціального фонду кошторису, лімітна довідка про бюджетні асигнування та кредитування.
- ❖ Вимоги до раціонально організованої системи справляння доходів до державного бюджету.
- ❖ Механізм справляння доходів бюджету. Розрахунки юридичних і фізичних осіб з бюджетом. Документообіг, пов'язаний з мобілі-

зацією доходів. Податковий менеджмент і його роль у виконанні бюджету за доходами. Напрямки взаємодії контролюючих органів з органами місцевого самоврядування та іншими органами державної влади в процесі виконання дохідної частини бюджетів.

- ❖ Механізм виконання бюджету за видатками та кредитуванням, стадії його реалізації. Порядок встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів; затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм, порядків використання бюджетних коштів; взяття бюджетних зобов'язань; отримання товарів, робіт і послуг; здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань; використання товарів, робіт і послуг для виконання завдань бюджетних програм; повернення кредитів до бюджету.
- ❖ Публічні закупівлі: поняття, роль у бюджетному менеджменті. Порядок здійснення державних закупівель через електронну систему Prozorro.
- ❖ Публічне інвестування: зміст, принципи його ефективної реалізації. Етапи виконання публічних інвестиційних проєктів.
- ❖ Цільове фінансування. Порядок оплати поставок продукції для державних потреб: оборона, виконання соціально-економічних програм, створення державних матеріальних резервів.
- ❖ Недійсні бюджетні зобов'язання: поняття та види.
- ❖ Касове обслуговування виконання державного бюджету: поняття, учасники. Операції, які складають зміст казначейського обслуговування державного бюджету. Доцільність і можливості залучення банків до обслуговування бюджетних коштів.
- ❖ Особливості виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (глави 8, 9, статті 78, 79).
2. Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти : постанова Кабінету Міністрів України від 4 груд. 2019 р. № 1070.

3. Деякі питання управління державними інвестиціями : постанова Кабінету Міністрів України від 22 лип. 2015 р. № 571.
4. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%9F%D0%86.pdf
5. Набока Т.С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні. Київ : КНЕУ, 2015. 345 с.
6. Посібник ОЕСР з публічної доброчесності (2024). OECD Publishing, Paris. URL: <https://doi.org/10.1787/5b2fe28c-uk>.
7. Про верифікацію та моніторинг державних виплат : Закон України від 3 груд. 2019 р. № 324-IX.
8. Про відкритість використання публічних коштів : Закон України від 11 лют. 2015 р. № 183-VIII.
9. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI.
10. Про запровадження експериментального проекту щодо запровадження першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лист. 2020 р. № 1278.
11. Про затвердження документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 28 січ. 2002 р. № 57.
12. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами : наказ Міністерства фінансів України від 24 груд. 2012 р. № 1407.
13. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 29 січ. 2013 р. № 43.
14. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : наказ Міністерства фінансів України від 23 серп. 2012 р. № 938.
15. Про затвердження Порядку обміну інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та органами місце-

вого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 16 черв. 2021 р. № 627.

16. Про затвердження Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банківського державного сектору : постанова Кабінету Міністрів України від 14 трав. 2015 р. № 378.
17. Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів загального фонду державного бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 31 бер. 2021 р. № 307.
18. Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів : постанова Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2010 р. № 1204.
19. Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках : постанова Кабінету Міністрів України від 12 січ. 2011 р. № 6.
20. Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів шляхом придбання державних цінних паперів : постанова Кабінету Міністрів України від 23 трав. 2018 р. № 544.
21. Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів : постанова Кабінету Міністрів України від 15 груд. 2010 р. № 1132.
22. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лют. 2002 р. № 228.
23. Про огляди витрат державного бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 23 жовт. 2019 р. № 446.
24. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 груд. 2015 р. № 922-VIII.
25. Про схвалення Стратегії реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 роки та затвердження операційного плану її реалізації у 2024-2026 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 лют. 2024 р. № 76-р.
26. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : КНТЕУ, 2019. 616 с.

Глосарій

- ✓ банківська система касового виконання бюджету;
- ✓ бюджетна дотація;
- ✓ бюджетна позичка;
- ✓ бюджетна субсидія;
- ✓ бюджетне асигнування;
- ✓ виконання бюджету;
- ✓ взаємні розрахунки;
- ✓ взаємозалік;
- ✓ бюджетне фінансування;
- ✓ бюджетні трансферти;
- ✓ бюджет розвитку;
- ✓ грошові кошти бюджету;
- ✓ державне запозичення;
- ✓ державний інвестиційний проєкт;
- ✓ державний контракт;
- ✓ державні гарантії;
- ✓ державні капітальні вкладення;
- ✓ єдиний казначейський рахунок (ЄКР);
- ✓ змішана система касового виконання бюджету;
- ✓ казначейська система касового виконання бюджету;
- ✓ казначейське зобов'язання;
- ✓ касове виконання бюджету;
- ✓ критична інфраструктура;
- ✓ місцеве запозичення;
- ✓ місцеві гарантії;
- ✓ огляд витрат бюджету;
- ✓ помісячний план асигнувань;
- ✓ поточні доходи бюджету;
- ✓ проєктне фінансування;
- ✓ ProZorro;
- ✓ публічні закупівлі;
- ✓ публічні інвестиції;
- ✓ розпис асигнувань державного бюджету;
- ✓ розпис бюджету;
- ✓ розпис доходів державного бюджету;
- ✓ розпис фінансування державного бюджету;
- ✓ цільове бюджетне фінансування;
- ✓ цільові асигнування;
- ✓ штатний розпис бюджетної установи.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Податковий менеджмент як складова бюджетного менеджменту: стан, проблеми і перспективи розвитку.
2. Оцінка результативності та ефективності менеджменту виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів) за доходами в попередніх трьох бюджетних періодах.
3. Оцінка результативності та ефективності менеджменту виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів) за видатками в попередніх трьох бюджетних періодах.
4. Вплив фіскальних ризиків на стан виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів) у попередніх трьох бюджетних періодах.
5. Доцільність і можливості розвитку системи управління публічними інвестиціями в Україні за міжнародними стандартами.
6. Єдиний казначейський рахунок як інструмент менеджменту виконання державного бюджету.
7. Особливості механізму взаємодії органів влади по вертикалі державного управління в процесі виконання бюджетів.
8. Управління фінансуванням державного бюджету в процесі його виконання: зміст, напрямки, інструменти.
9. Напрямки розвитку менеджменту виконання державного бюджету за доходами в кризових умовах.
10. Потенціал підвищення ефективності національної системи менеджменту виконання державного бюджету за видатками.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Проаналізуйте, наскільки в бюджетному процесі в Україні дотримуються принципів організації виконання бюджету.
- Схематично відобразіть взаємодію суб'єктів бюджетного менеджменту в ході виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів) за доходами (видатками).
- Які підстави домінують при ухваленні рішень щодо внесення змін до закону про Державний бюджет України в останні три роки?
- Чим зобов'язані керуватися органи місцевого самоврядування, ухвалюючи оперативні рішення про зміну показників місцевих бюджетів?
- У чому полягає відмінність між державним бюджетом і розписом державного бюджету?

- За якими критеріями найбільш доцільно оцінювати ефективність виконання бюджетних програм?
- Складіть схему здійснення платежів відповідно до взятих установами та організаціями бюджетних зобов'язань.
- Наскільки система публічних закупівель в Україні відрізняється від зарубіжних аналогів?
- З'ясуйте роль бюджетних програм у виконанні державного бюджету.
- Наскільки кредитування бюджету відрізняється від бюджетного фінансування?
- Охарактеризуйте особливості управління бюджетними ресурсами при виконанні державного бюджету за окремими його статтями.
- Які відмінності між казначейським і банківським механізмами касового обслуговування виконання державного бюджету за доходами та видатками?

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 117-121. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

Тема 7.

Облік виконання бюджету

Мета – засвоїти теоретичні засади синтетичного та аналітичного обліку виконання бюджету; вивчити склад документів для обліку виконання бюджету, основні принципи побудови Плану рахунків обліку виконання бюджету; охарактеризувати рахунки обліку виконання бюджету, а також порядок встановлення результатів виконання бюджетів.

Питання для самоконтролю

1. Завдання, значення та організація обліку виконання бюджету.
2. Документи та реєстри, які використовують для обліку виконання бюджету.
3. План рахунків бухгалтерського обліку виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

4. Облік надходжень бюджету.
5. Облік бюджетних зобов'язань і видатків розпорядників бюджетних коштів.
6. Встановлення результатів виконання державного бюджету.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Облік виконання бюджету: зміст, завдання, роль у бюджетному менеджменті, принципи. Організація обліку виконання бюджету. Види обліку, які здійснюють фінансові органи: бюджетний, бухгалтерський, фінансовий. Розділи обліку виконання бюджету.
- ❖ Документи, які використовують у процесі обліку виконання бюджету, їх класифікація. Первинні документи. Облікові реєстри. Порядок складання, перевірки та обробки облікових документів. Схема документообороту при обліку виконання бюджету.
- ❖ Форми та способи ведення обліку виконання бюджету.
- ❖ Баланс виконання бюджету, його побудова.
- ❖ План рахунків обліку виконання бюджетів: зміст і склад. Характеристика класів Плану рахунків. Види рахунків. Мультивалютний облік операцій.
- ❖ Облік виконання бюджету за ресурсами і доходами. Нормативно-правова основа обліку доходів державного бюджету. Рух коштів до бюджету та порядок його документального оформлення. Документооборот з обліку виконання бюджету за доходами.
- ❖ Рахунки виконання бюджету за зобов'язаннями та видатками. Рух коштів з бюджету та порядок його документального оформлення. Меморіальні документи. Документооборот з обліку виконання бюджету за зобов'язаннями та видатками.
- ❖ Встановлення результатів виконання державного бюджету.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (глава 10).
2. Деякі питання ведення обліку доходів, які надходять як плата за надання адміністративних послуг (адміністративний збір): постановою Кабінету Міністрів України від 7 серп. 2013 р. № 600.

3. Деякі питання ведення обліку податків, зборів, платежів та інших доходів бюджету : постанова Кабінету Міністрів України від 16 лют. 2011 р. № 106.
4. План рахунків бухгалтерського обліку виконання державного та місцевих бюджетів : рішення колегії Державного казначейства України від 17 трав. 2000 р. № 1.
5. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності про виконання державного та місцевих бюджетів в органах Державної казначейської служби України : наказ Міністерства фінансів України від 21 жовт. 2013 р. № 885.
6. Про затвердження Порядку відображення у бухгалтерському обліку операцій з виконання державного бюджету : наказ Державної казначейської служби України від 19 груд. 2019 р. № 356.
7. Про затвердження Порядку відображення у бухгалтерському обліку операцій з виконання місцевого бюджету : наказ Державної казначейської служби України від 13 груд. 2019 р. № 351.
8. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами : наказ Міністерства фінансів України від 24 груд. 2012 р. № 1407.
9. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування доходів та інших надходжень державного бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 29 січ. 2013 р. № 43.
10. Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів : наказ Міністерства фінансів України від 23 серп. 2012 р. № 938.

Глосарій

- ✓ активні рахунки;
- ✓ аналітичний облік;
- ✓ бухгалтерські регістри;
- ✓ бюджетне зобов'язання;
- ✓ бюджетні рахунки;
- ✓ залишок бюджетних коштів;
- ✓ зведений особовий рахунок;
- ✓ меморіальні документи;
- ✓ облік виконання бюджету;
- ✓ особовий рахунок;
- ✓ пасивні рахунки;

- ✓ первинні облікові документи;
- ✓ план рахунків з обліку виконання бюджету;
- ✓ реєстраційний рахунок;
- ✓ реєстр зобов'язань;
- ✓ регістри аналітичного обліку;
- ✓ регістри синтетичного обліку;
- ✓ синтетичний облік;
- ✓ спеціальні реєстраційні рахунки.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Інституційна складова системи обліку виконання державного бюджету.
2. Баланс виконання бюджету як інструмент ухвалення рішень щодо управління бюджетними ресурсами країни (території).
3. Особливості обліку доходів місцевих бюджетів.
4. Міжбюджетні відносини та порядок їх відображення в обліку.
5. Доцільність і можливості вдосконалення механізму обліку виконання державного бюджету.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Яке місце в бюджетному менеджменті посідає облік виконання державного бюджету?
- Чому важливо дотримуватися принципів обліку виконання бюджету?
- Порівняйте системи та форми обліку виконання бюджету.
- Наскільки відрізняється облік операцій за доходами загального та спеціального фондів державного бюджету?
- Які відмінності в обліку бюджетних зобов'язань і видатків по загальному та спеціальному фондах державного бюджету?
- Оцініть, чи ефективно виконує завдання бюджетного менеджменту чинна система обліку виконання бюджету.
- Охарактеризуйте баланс виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів) за останні три роки.

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2023. С. 134-148. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>.

Тема 8.

Звітність про виконання бюджету

Мета – засвоїти теоретичні засади формування звітності про виконання державного бюджету; вивчити форми звітності про виконання державного бюджету та зрозуміти відмінності між ними.

Питання для самоконтролю

1. Організація, види та форми звітності про виконання бюджетів.
2. Характеристика принципів формування звітності про виконання бюджетів.
3. Склад і характеристика форм звітності розпорядників про використання бюджетних коштів.
4. Склад і характеристика звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
5. Порядок розгляду й затвердження звітів про виконання бюджет.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Звітування про виконання бюджету: зміст, завдання, роль у бюджетному менеджменті. Організаційні та інституційні засади формування звітності про виконання державного бюджету. Принципи та вимоги до формування звітності про виконання бюджетів.
- ❖ Класифікація бюджетної звітності. Види та форми звітів про виконання державного бюджету. Періодичність звітування про виконання державного бюджету.
- ❖ Звітність розпорядників про використання бюджетних коштів. Склад і форми звітних документів, терміни і порядок їх подання.
- ❖ Склад і характеристика звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Особливості оперативної, місячної, квартальної та річної звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
- ❖ Порядок розгляду й затвердження звітів про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (глава 10, стаття 80).
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному сектор 101 «Подання фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 24 груд. 2010 р. № 1629.
3. Правила складання звітності про виконання місцевих бюджетів : наказ Державного казначейства України від 8 жовт. 2004 р. № 173.
4. Порядок складання, передачі за належністю Протоколу про бюджетне правопорушення та форми протоколу про бюджетне правопорушення : наказ Міністерства фінансів України від 26 лют. 2002 р. № 129.
5. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності про виконання державного та місцевих бюджетів в органах Державної казначейської служби України : наказ Міністерства фінансів України від 21 жовт. 2013 р. № 885.
6. Щодо організації роботи органів Державної казначейської служби України зі складання бюджетної звітності про виконання місцевих бюджетів : наказ Державного казначейства України від 6 лют. 2018 р. № 36.

Глосарій

- ✓ бюджетна звітність;
- ✓ зведена звітність;
- ✓ квартальна бюджетна звітність;
- ✓ місячна бюджетна звітність;
- ✓ оперативна бюджетна звітність;
- ✓ періодична бюджетна звітність;
- ✓ річна бюджетна звітність.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Роль звітності в процесі управління бюджетними ресурсами країни.
2. Порівняльна характеристика форм звітності про виконання державного бюджету.

3. Особливості звітування одержувачами про використання бюджетних коштів.
4. Доцільність і можливості вдосконалення форм звітності про виконання державного бюджету.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Чи існують відмінності між звітністю розпорядників і одержувачів про використання бюджетних коштів? За наявності позитивної відповіді охарактеризуйте такі відмінності.
- Схематично відобразіть взаємодію органів державної влади та управління в процесі звітування про виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів).
- Чим вирізняється звітність про виконання державного бюджету, яку готує Державна казначейська служба України?
- Ілюстративно відобразіть порядок і терміни періодичного та річного звітування про виконання Державного бюджету України (місцевих бюджетів).
- Чи обґрунтовано покладати на Державну казначейську службу України відповідальність за формування звітності про виконання державного бюджету?
- Чому потрібно затверджувати звіти про виконання державного бюджету?
- Охарактеризуйте наслідки ухвалення різних за змістом рішень законодавчих органів влади щодо річної звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів.
- Яка роль громадянського суспільства у формуванні звітності про виконання Державного бюджету України та місцевих бюджетів?

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 158-161. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

Тема 9.

Контроль за виконанням бюджету

Мета – засвоїти теоретичні засади контролю як складової бюджетного менеджменту; розглянути повноваження органів влади та управління щодо здійснення контрольних функцій у бюджетному процесі; з'ясувати особливості методів і видів контролю за виконанням бюджету; охарактеризувати види бюджетних правопорушень і відповідальності за них.

Питання для самоконтролю

1. Бюджетний контроль як напрям фінансового контролю держави, характеристика його методів і форм.
2. Організація контролю за виконанням бюджетів в Україні.
3. Державний аудит виконання бюджетів.
4. Порядок проведення ревізії діяльності фінансових органів щодо складання та виконання бюджету.
5. Бюджетні правопорушення та відповідальність учасників бюджетного процесу.

Методичні поради. При самостійному опрацюванні питань цієї теми особливо зверніть увагу на такі аспекти:

- ❖ Зміст і призначення фінансового контролю, його роль у бюджетному процесі.
- ❖ Види, форми, методи та прийоми бюджетного контролю. Бюджетна експертиза, бюджетний моніторинг, інспектування, аудит. Ревізія та перевірка як методи бюджетного контролю. Класифікація ревізій.
- ❖ Організація контролю за виконанням бюджету в Україні. Повноваження центральних і місцевих органів влади з контролю за дотриманням бюджетного законодавства.
- ❖ Організація податкового контролю в Україні. Способи здійснення податкового контролю. Митний контроль і його місце в бюджетному менеджменті.
- ❖ Зміст державного аудиту виконання бюджетів, характеристика його видів. Внутрішній контроль і внутрішній аудит розпорядників бюджетних коштів.

- ❖ Контрольно-ревізійна робота з бюджету, її завдання та напрями роботи. Організація і планування ревізій і перевірок. Порядок проведення ревізій фінансових органів щодо складання і виконання бюджету. Способи проведення перевірки документів, які використовують у бюджетному процесі. Оформлення і реалізація результатів ревізій.
- ❖ Бюджетні правопорушення: зміст, види. Випадки порушення бюджетного законодавства. Заходи впливу та відповідальність за бюджетні правопорушення як інструмент бюджетного менеджменту; характеристика її видів.

Література

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI (розділ V).
2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI (розділ II).
3. Про верифікацію та моніторинг державних виплат : Закон України від 3 груд. 2019 р. № 324-IX.
4. Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту : постанова Кабінету Міністрів України від 28 вер. 2011 р. № 1001
5. Про затвердження Основних засад здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 2011 р. № 1001 : постанова Кабінету Міністрів України від 12 груд. 2018 р. № 1062.
6. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України : постанова Кабінету Міністрів України від 3 лют. 2016 р. № 43.
7. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29 лип. 2015 р. № 537.
8. Про затвердження Порядку зменшення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів : постанова Кабінету Міністрів України від 17 бер. 2011 р. № 255.
9. Про затвердження Порядку зупинення операцій з бюджетними коштами : постанова Кабінету Міністрів України від 19 січ. 2011 р. № 21.
10. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними

органами : постанова Кабінету Міністрів України від 20 квіт. 2006 р. № 550.

11.Про огляди витрат державного бюджету : наказ Міністерства фінансів України від 23 жовт. 2019 р. № 446.

12.Про Рахункову палату : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 576-VIII.

13.Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лют. 2010 р. № 1861-VI (глава 27).

Глосарій

- ✓ акт звірки;
- ✓ акт ревізії;
- ✓ аудит;
- ✓ бюджетне правопорушення;
- ✓ бюджетний контроль;
- ✓ вибіркова ревізія;
- ✓ вилучення бюджетних коштів;
- ✓ відомчий бюджетний контроль;
- ✓ внутрішньогосподарський бюджетний контроль;
- ✓ державний аудит;
- ✓ державний бюджетний контроль;
- ✓ державний контроль за використанням бюджетних асигнувань;
- ✓ додаткова ревізія;
- ✓ документальна ревізія;
- ✓ комплексна ревізія;
- ✓ контролюючі суб'єкти;
- ✓ наступний бюджетний контроль;
- ✓ недійсні бюджетні зобов'язання;
- ✓ незалежний бюджетний контроль;
- ✓ нецільове використання бюджетних коштів;
- ✓ огляд витрат бюджету;
- ✓ перевірка;
- ✓ планова ревізія;
- ✓ повна ревізія;
- ✓ повторна ревізія;
- ✓ позапланова ревізія;
- ✓ попередній бюджетний контроль;
- ✓ поточний бюджетний контроль;

- ✓ ревізія;
- ✓ ревізійний процес;
- ✓ тематична ревізія;
- ✓ фактична ревізія;
- ✓ часткова ревізія.

Теми наукових повідомлень і аналітичних виступів

1. Роль контролю в процесі управління бюджетними ресурсами країни.
2. Порівняльна характеристика форм і методів контролю за виконанням державного бюджету.
3. Огляди витрат державного бюджету як інструмент бюджетного менеджменту.
4. Особливості механізму внутрішнього контролю та аудиту розпорядників бюджетних коштів.
5. Державна казначейська служба України як суб'єкт контролю за виконанням бюджетів.
6. Аналіз дієвості контрольних заходів Рахункової палати України щодо виконання бюджетів за останні три роки.
7. Роль Державної аудиторської служби України щодо мінімізації бюджетних правопорушень.
8. Напрямки розвитку інструментарію контролю за виконанням державного бюджету.
9. Механізм усунення наслідків бюджетних правопорушень.
10. Напрямки активізації ролі громадянського суспільства в процесі контролю за виконанням Державного бюджету України та місцевих бюджетів.

Запитання та завдання для поглибленого опрацювання навчального матеріалу теми

- Порівняйте зміст термінів «контроль за дотриманням бюджетного законодавства» і «контроль за виконанням державного бюджету».
- Поясніть мету і завдання контролю за виконанням бюджетів.
- Які форми, методи та інструменти контролю доцільно застосовувати на різних стадіях бюджетного процесу?
- Схематично відобразіть взаємодію органів державної влади та управління в процесі попереднього (поточного, наступного) контролю за виконанням Державного бюджету України (місцевих бюджетів).

- Проаналізуйте результативність огляду витрат державного бюджету як інструменту бюджетного менеджменту за останні три роки.
- За якими показниками варто оцінювати результативність заходів контролю за виконанням державного бюджету?
- Наскільки порівнянні між собою показники результативності заходів податкового та митного контролю у бюджетному процесі?
- Як співвідносяться між собою поняття «контроль за виконанням державного бюджету» та «аудит виконання державного бюджету»?
- Чи може бути дієвим внутрішній контроль і аудит, який здійснюють розпорядники бюджетних коштів? За наявності позитивної відповіді поясніть, що сприяє такій дієвості.
- Яке місце відведено різним видам ревізій у бюджетному процесі?
- Чому важливо дотримуватися послідовності в реалізації заходів на різних етапах ревізійного процесу?
- Якими компетентностями повинен володіти фінансист, щоб у бюджетному процесі ефективно виконувати контрольні функції?
- Охарактеризуйте ознаки бюджетних правопорушень.
- Чи передбачена кримінальна відповідальність за бюджетні правопорушення? За наявності позитивної відповіді деталізуйте, в яких випадках і яка.
- За яких умов заходи впливу на порушників бюджетного законодавства будуть дієвими?
- Як стан контролю за виконанням державного бюджету впливає на фінансову безпеку країни?

Задачі для опрацювання навчального матеріалу теми містяться у виданні: Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2023. С. 181-184. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7951>

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бак Н.А., Собкова Н.Д. Бюджетний менеджмент. *Фінанси, банківська справа та страхування. Менеджмент публічних фінансів : підручник для магістрів.* / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. С. 75-130. <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/2019>
2. Білик О.І., Хім М.К. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 340 с.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI.
4. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов та ін.; за заг. ред. В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2004. 864 с.
5. Бюджетний менеджмент : підручник / за ред. В.Г. Дем'янишина, Г.Б. Погріщук. Тернопіль : ТНЕУ, 2017. 532 с.
6. Бюджетний менеджмент : практикум / В. Федосов та ін.; за заг. ред. В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2005. 420 с.
7. Бюджетний менеджмент : практикум / уклад.: О.М. Грубляк, Н.Я. Сокровольська. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 218 с.
8. Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. Львів : видавництво «Магнолія», 2021. 511 с.
9. Качула С.В., Лисяк Л.В., Добровольська О.В. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. в схемах і таблицях. Дніпро : Монолит, 2022. 200 с.
10. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР
11. Онищенко В.О., Онищенко С.В., Бережна А.Ю., Філонич О.М. Бюджетний менеджмент : підручник : у 2 ч. / за ред. В.О. Онищенка. Київ : Знання України, 2023. Частина 1. 645 с.
12. Онищенко В.О., Онищенко С.В., Бережна А.Ю., Філонич О.М. Бюджетний менеджмент : підручник : у 2 ч. / за ред. В.О. Онищенка. Київ : Знання України, 2023. Частина 2. 799 с.
13. Про Державний бюджет України на 2024 рік : Закон України від 9 лист. 2023 р. № 3460-IX.
14. Юшко С.В. Бюджетний менеджмент: формування компетентностей на основі тренінгу : навч. посіб. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 255 с.

ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛА

1. Аналітика : Міжнародний центр перспективних досліджень : *вебсайт*. URL: <http://icps.com.ua/>.
2. Дані та аналітика : Міністерство фінансів України : *вебсайт*. URL : <https://mof.gov.ua/uk>.
3. Законодавство України : Верховна рада України : *вебсайт*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws>.
4. Звітність : Державна казначейська служба України : *вебсайт*. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
5. Статистика : Національний банк України : *вебсайт*. URL : <https://bank.gov.ua/>.
6. Статистична інформація : Державна служба статистики України : *вебсайт*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> .
7. Bureau of Economic Analysis. URL: <https://www.bea.gov/>.
8. Government Finance Statistics / International Monetary Fund. URL : <https://data.imf.org/?sk=89418059-d5c0-4330-8c41-dbc2d8f90f46&sId=1435762628665>.
9. OECD. (2020). Revenue Statistics 2020. Paris: OECD Publishing, 2020. URL : doi.org/10.1787/8625f8e5-en.
10. Opencorporates.com. URL: <https://opencorporates.com/>.
11. Open budget : Державний веб-портал бюджету для громадян. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.
12. UN Comtrade Database / United Nations. URL : <https://comtrade.un.org/>.
13. World Development Indicators. URL : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

Навчальне видання

**Бак Наталія Андріївна
Грубляк Оксана Михайлівна**

БЮДЖЕТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Матеріали для самостійної роботи

Відповідальний за випуск	<i>Нікіфоров П.О.</i>
Літературний редактор	<i>Колодій О. В.</i>
Технічний редактор	<i>Мельник У. М.</i>

Електронне видання.
Підписано до друку 13.12.2024. Формат 60x84/16.
Умов.-друк. арк. 3. Обл.-вид. арк. 3,2. Зам. Н-101.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002

